

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΌΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1947

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ. Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΚΑΛΒΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ*

Τῆς δουλείας τὰ βάρβαρα
κατεξέσχισαν, σκοτάδια
δὲν ἔγραψεν πόρινος,
ἢ ἀστραπή τῶν δπλων.
(καὶ ἡ ἀρετὴ σου.)

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ, Εἰς
Ἀνδρέαν Κάλβον.

1. **Γιὰ τὸ παρῖνομα καὶ γιὰ τὴ γενιὰ τοῦ ποιητῆ** στὰ Ἑλληνικά καὶ στὰ ξενόγλωσσα κείμενα πρῶτος μὲ δασκάλεψε δῶ καὶ σαράντα κάπου χρόνια ὁ μακαρίτης φίλος μου Σπ. Δὲ Βιάζης¹⁾, ποὺ σ' αὐτὸν παραπολλὰ χρωστοῦνε οἱ Καλβικὲς σπουδὲς καὶ γενικά κείνοι, ποὺ νοιώθουνε κι' ἀγαποῦνε τὰ Νεοελληνικά Γράμματα. Προτοῦ ὁ Κερκυραῖος Σπ. Δὲ Βιάζης φύγη ἀπὸ τὸν τόπο, ποὺ γεννήθηκε²⁾ καὶ διαλέξη δεύτερη πατρίδα του τὸ θεοστάλακτο Ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς, ὁ

που ἔζησε χρόνια πολλὰ κι' ὅπου πέθανε¹⁾, εἶχε γνωρίσει πολλοὺς συχωριανοὺς, πολλοὺς συγγενεῖς, πολλοὺς μαθητὲς, θαυμαστὲς καὶ καταλαλητὰδες τοῦ Ἀντρέα Κάλβου καὶ ξεχωριστὰ εἶχε μελετήσῃ καὶ ἀγαπήσῃ τὸ ἔργο του μ' ἀγάπη, ποὺ τὴν ἔδειξε χίλιες-μύριες φορές. Στὴν κοινὴ μου ζωὴ στὴ Ζάκυνθο μὲ τὸν ἀλησμόνητό μου Σπ. Δὲ Βιάζη πολλὰ, πολλὰ Καλβικὰ θησαύρισα ἀπὸ τὸ μακαρίτη σοφὸ, προσωποβιβλιογραφικὲς ὑποδείξεις, ἀνέκδοτα, μεταφράσεις καὶ λοιπὰ ὕλικά, σκορπισμένα σὲ σπάνια τυπώματα, ποὺ ὁ ἴδιος κάτεχε ἢ εἶχε δωρίσει στὸ ἀνάστημά του, στὴ Ζακυθηνὴ «Φωσκολιανὴ Βιβλιοθήκη»²⁾.

Εἶναι ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀντρέα Κάλβου

* Γράφτηκαν στὶς σκληρὲς μέρες τοῦ Δεκέβρου 1944. Τὸ σκετικὸ χειρόγραφο μου παραδόθηκε στὴ Σύνταξη τῆς «Νέας Ἑστίας» στὶς 13 τοῦ Γενάρη τοῦ 1945 γιὰ νὰ πάρῃ θεση στὸ «Ἀφιέρωμα Κάλβου». Μὰ τοῦτο μεγαλόπρεπο κυκλοφόρησε τὰ Χριστούγεννα χωρὶς τὰ «Καλβικὰ Μελετήματα» τῆς ταπεινότητάς μου, γιὰτὶ ἔλειψα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὶς 14 τοῦ Σεπτεμβρίου ὡς τὰ τέλη τ' Ἀπριλίου 1947, σταλμένος ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο μας καὶ τὸ Ὑπουργεῖο Ἑθνησκευμάτων καὶ τῆς Παιδείας στὰ Μετέωρα καὶ τὴ λοιπὴ Βορειοδυτικὴ Θεσσαλία γιὰ δουλειὲς σκετικὲς γιὰ τὶς ἐθνικὲς μας ἀρχαιολογικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς διεκδικήσεις. Ἡ Σύνταξη τῆς «Νέας Ἑστίας» πολὺ σωστὰ ἀνέβαλε νὰ δώσῃ στοὺς ἀναγνώστες τῆς αὐτὰ τὰ «Καλβικὰ Μελετήματα», γιὰτὶ μόνο μὲ τὴν προσωπικὴ μου ἐπίβλεψη μπορούσαν νὰ τυπωθοῦνε (δὲς τὸ «Ἀφιέρωμα στὸν Κάλβον» σελ. 242). Ἄλλες δουλειὲς μου, ἐμπόδια καὶ βάσανά μου, μόλις τώρα ἀφήκαν ν' ἀρχίσῃ ἡ εὐλαβικὴ προσφορὰ μου στὸ Νεοπινδαρικὸ πατριδολόγητρο ἈΝΤΡΕΑ ΚΑΛΒΟ.

(1) Κοίταξε τὴ μελέτη τοῦ «Ἀντρέα Κάλβου», στὸ περιοδικὸ τοῦ Σ. Σκίπη «Ἀκρίτας», τόμ. Δ', φυλλάδιο 26-27-28 (Ὀχτ.-Νοέβ.-Δεκ. 1905) σελ. 287-294, καὶ «Τὰ Ἱταλικά καὶ τὰ ἐν πεζῷ λόγῳ ἔργα τοῦ Κάλβου» στὸ περιοδικὸ «Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις», τόμ. ΙΑ' (1918), φυλλάδιο 127. Πρβλ. καὶ Κ. Ε. Σολδάτος, «Οἱ πρόγονοι Ἀντρέα Κάλβου», στὸ περιοδικὸ «Τὸ Νέον Κράτος», τόμ. Γ' (Μάρτης 1939), φυλλάδιο 19, σελ. 71-81, (ὅπου σημειώνεται καὶ παλιότερη βιβλιογραφία). «Ἡ καταγωγὴ τῆς οἰκογενείας Κάλβου», στὸ ἴδιο περιοδικὸ, τόμ. Γ', φυλλάδιο 26 καὶ 27 (Ὀχτ.-Νοέμ. 1939) σ. 114-121, -178-189· ἀντίθετα πρβλ. Νικ. Β. Τωμαδάκης, «Οἱ Κρήτες Κάλμποι πρόγονοι τῶν ἐν Κερκύρα», στὸ ἴδιο περιοδικὸ, τόμ. Δ', φυλλάδιο 38-39 (Ὀχτ.-Νοέμ. 1940) σελ. 964-971 (Ξανατυπώθηκε στὸ «Δελτίον Κρητικῶν Μελετῶν», τόμ. Α' [Ἡράκλειο] 1940. Πρβλ. Γ. Ί. Φουσσάρα, «Ἀφιέρωμα στὸν Κάλβον», σελ. 240, ἀριθ. 294).

(2) Βρωμερὲς καλογερικὲς φασαρίες, στὰ 1878, στηθῆκανε γιὰ δαῦτο.

(1) Ὁ Σπ. Δὲ Βιάζης γεννήθηκε στὴν Κέρκυρα στὰ 1849 καὶ πέθανε στὶς 10 τοῦ Μάρτη 1927 στὴ Ζάκυνθο, ὅπου κ' ἔζησε ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1878.

(2) Πρβλ. Νίκου Α. Βέη (Bees), «Ἐκθεσις ἱστοριοφικῶν καὶ παλαιογραφικῶν ἐρευνῶν ἐν Ζακύνθῳ», στὰ «Παναθηναῖα», τόμ. ΙΔ' (Ἀπρ. - Σεπτ. 1907), σελ. 158-162). «Ὁ Σπυρίδων Δὲ Βιάζης καὶ τὸ Περναρῖ τοῦ Σολωμοῦ», στὸ περιοδικὸ «Ἠώς», τόμ. Γ', ἀριθ. 1 («Γιοῦλης 1947, σελ. 10-11, πρβλ. καὶ σελ. 36: τὸ ἄρθρο πρωτοστοιχειοθετήθηκε στὰ 1940).

(3) Πρβλ. Νίκου Α. Βέη (Bees), Κατάλογος τῶν Ἑλληνικῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Ζακύνθῳ Φωσκολιανῆς Βιβλιοθήκης, στὸ «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας», τόμ. Η' (1923) σελ. 569-576, τόμ. Θ' (1926) σελ. 46-65. Στὸν τελευταῖο πόλεμο ἡ γενναία Ἱταλικὴ ἀεροπορία κατάστρεψε καὶ τὸ γτήριό τῆς Φωσκολιανῆς Βιβλιοθήκης στὴ Ζάκυνθο. Οἱ «Μούσαι» τοῦ φίλου Λεωνίδα Ζῶη (ἀρθ. 967) Ὀχτ. - Δεκ. 1937, σελ. 12-13) γράφουν «Καθὼς ἀρμοδίως ἐπληροφορήθημεν ἐπερατώθη ἡ παράδοσις τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης εἰς τὴν δημοσίαν μεθ' ἧς διὰ νόμου συνεχώρηθη. Τὸ τμήμα Δέβιαζή τακτοποιηθὲν πρό ἐτῶν ἀπὸ τὸν κ. Δ. Παπαγιαννόπουλον πολὺ ὀλίγην φθορὰν παρουσίας, ἢ ὑπόλοιπος ὅμως, ἡ καθαρὸς Δημοτικὴ Φωσκολιανή, εὗρίσκετο καὶ αὐτὴ εἰς ἀξιοβρῆνητον κατάστασιν. Ἀπὸ τὰς 3 1/2 περίπου χιλιάδας τῶν βιβλίων τῆς εἶναι ζήτημα ἂν αἱ δύο χιλιάδες μορφεὶ κανεῖς νὰ πῆ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν. Ἡ στέγη πρὸς τὸ μέρος τῆς αὐτῆς ἦτο κατεστραμμένη, αἱ σάπια σανίδες τῆς ὀροφῆς καὶ τῶν ραφῶν ἀποτελοῦσαν ἕνα σῶμα μὲ τὰ σεσηπῶτα βιβλία... Σ' αὐτὸ τὸ χάλι ἔφτασε ἡ Φωσκολιανὴ Βιβλιοθήκη, ἀφοῦ ὁ ἀκοίμητος ἔφορός τῆς ἔκλεισε γιὰ πάντα τὰ μάτια»

καθαρή Έφτανησιώτικη ή ήρθε από την Κρήτη στην Κέρκυρα; Γι' αυτό το ζήτημα ένας φιλολογικός κονταροπόλεμος στα τελευταία πρόπολεμικά χρόνια άναψε με πολλούς λαβωμένους: «Είναι τόσα τα παρακλάδια της οικογένειας Κάλβου — γράφει ¹⁾ ο ιστοριοδίφης Κωνσταντίνος Ε. Σολδάτος — που βρίσκονται έγκατεστημένα την ίδια περίπου εποχή, άλλα στη Ζάκυνθο, άλλα στην Κρήτη ή άλλοι, ώστε ματαιόπονη ίσως άποβαίνει κάθε προσπάθεια να συνδεθούν με τον δμώνυμον οίκο των ευγενών της Ιταλικής Πλακεντίας και της Βενετίας» ²⁾. Ένας *Castellano e Pronveditore* της Κορώνης αναφέρεται ο *Zanotto Calbo* *q. Leonardi*, που διωρίστηκε στις 24 του Γιούνη 1442 (κατά το νέο καλαντάρι). Προκάτοχός του ήταν ο *Dardi Foscarini maggiore* (διωρίστηκε στις 10 του Γιούλη 1440) και διάδοχός του ο *Lodovico Baffo maggiore* (διωρίστηκε στις 5 του Γιούλη 1444) ³⁾.

Δέν πρέπει να λησμονήσουμε κι' άλλους δυο Βενεζιάνους, τον *Alouis* και *Ant. Calbo*, υπάλληλους της «Γαληνοτάτης Δημοκρατίας» στα Έφτά Νησιά στα μέσα του 15' αιώνα. Σ' αυτούς χροστούμε πολύτιμες εκθέσεις για την Κεφαλλονιά (1548, 1568) ⁴⁾.

Προσωπικά πιστεύω τώρα, ότι ή οικογένεια του ποιητή Άντρέα Κάλβου είναι καθαρή Έφτανησιώτικη, άν και υπάρχουν Κάλβοι, που ήρθαν από την Κρήτη στα Έφτάνησα. Στη Ζάκυνθο άπαντούμε οικογένεια Κάλβου ή Κάλμου για πρώτη φορά στα 1681 «δε ο Ιερέυς και άγιογράφος Νικόλαος εκ Κρήτης έτέθη έφημέριος του έν τώ χωρίω Ρόιδω ναού του Άγίου Θωμά υπό του Ιδιοκτήτου Αναστασίου Λευκοκόιλου ή Λευκοχοίλου(συμβολαιογράφος Κ. Νοβάκος Βιβλ. 14 σ. 173), τώ δε 1687 υπόσχεται ο αυτός Νικόλαος [Κάλβος] να διδάξη τόν άνεψιδόν του Ιερέως Ζακχαίου Δανίλη, Ίωάννην όνόματι, την άγιογραφίαν και ψαλτικήν έντός τεσσάρων έτών. Τούτου την θυγατέρα Παυλίαν ένυμφεύθη, τώ 1714, ο Γάσπαρος Τρούσας (βλ. συμβολαιογραφ. Δ. Πυρρήν, σελ. 84)» ⁵⁾.

(1) Όπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 71.

(2) Κοίταξε του Λεωνίδα Χ. Ζώνη τά «Σημειώματα περί του Α. Κάλβου», στο περιοδικό του «Αι Μούσαι», αριθ. 966 (Ζάκυνθος Άπρ.-Γιούνης 1937). Πρβλ. ώς τόσο Κ. Ε. Σολδάτος, όπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 71.

(3) *Charles Hori*, *Chroniques Gréeco-Romanes*. Βερολίνο 1873, σελ. 381. Πρβλ. και Άντ. Γ. Μομφερράτο, Μεθώνη και Κορώνη επί Ένετοκρατίας [Ανατύπωση εκ του μηνιαίου παραρτήματος της έφημερίδος «Αθήναι» του Γ. Πάπη] Έν Αθήναις 1914, σελ. 45 (ήτανε διοικητής στα 1430);

(4) Πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge*. Τόμ. 5', σ. 280, 285. *J. Partsch*, *Kephallonia und Ithaka (= Ergänzungsheft No 98 zu «Petersmanns Mitteilungen»)*. Έν Γόθη 1890, σελ. 29 (Έλλην. μετάφρ. όπό Λεωνίδα Παπανδρέου. Έν Αθήναις 1892, σελ. 242). Βλ. και *Ch. Hori*, ένθ' άνωτέρω σ. 399.

(5) Λ. Ζώνη σ. όπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 2.

Προτού προχωρήση στα παρακάτω ή ταπεινότητά μου πρέπει κι' αυτή να διαλαλήση, ότι παράτερα και κουτοπόνηρα είναι τά λόγια ένού Έλληνοίταλου φιλόλογου, που θέλησε να πείση τούς διαβαστές του, ότι στις φλέβες του ποιητή Άντρέα Κάλβου έτρεχε κ' αίμα Ιταλικό. Παρακολουθώντας όμως τη γενιά του έθνικού μας τούτου ποιητή, βλέπουμε πώς αυτή ξεχωρίζει για την έλληνικότητά της και την άφοσίωσή της στην Όρθοδοξία ¹⁾. Όσα ξέρουμε από τις τωρινές άρχαιακές έρευνες ²⁾ ή οικογένεια του ποιητή Κάλβου αναφέρεται από τά μέσα του 15Τ' αιώνα στο Μαντούκι, στ' άμορφο προάστειο της Κέρκυρας, που κι' ή ταπεινότητά μου καλά τό γνώρισα στα 1906, όταν έκαμα τη στρατιωτική μου θητεία στη Σχολή των Έφέδρων Άξιωματικών. Κοντά στη θάλασσα χτισμένο τό Μαντούκι ήτανε πάντοτε περισσότερο από ναυτικούς κατοικημένο, που στα παλιά τά χρόνια τό ριχναν πολύ στο κουρσαλίκι και στις ημέρες μας πολύ στην κοντραμπάντα. Ό μικροαστικός πληθυσμός του Μαντουκιού είναι μιχτός. Ό μακαρίτης Γιάννης Ζερβός ³⁾, ο ίδιος γεννημένος στην έξοχή της Κέρκυρας, νόμιζε πώς μπορούσε στο μιχτό πληθυσμό του προάστειου της χώρας να ξεχωρίση μιá κάποια επικράτηση από μαυριτάνικο αίμα. Δέν πιστεύω, πώς είναι σωστή αυτή ή έθνολογική παρατήρηση του μακαρίτη φίλου μου. Πώς όμως Ήπειρωτικό αίμα πλημμυρίζει στο παραθαλάσσιο, πολυσύνθετο Μαντούκι, αυτό μου φαίνεται, πώς είναι βέβαιο ⁴⁾.

Ό «Νικόλαος Ιερέυς...Κάλμπος» «έφημέριος της μονής της Ύπεραγίας Θεοτόκου των Μαμάλων», μικρού συνοικισμού κοντά στο Μαντούκι, είναι πάππος του πάπου του ποιητή, κι' αναφέρεται για τελευταία φορά στα 1707. Ό γυιός του παπά, που αναφέραμε παραπάνω, ο «Γεώργιος Ιερέυς ο Κάλμπος» είναι κι' αυτός—στην έποχή 1708-1743 (;) έφημέριος της μονής των Μαμάλων καθώς και της πρωτοκαλησιδς στο Μαντούκι, της άφιερωμένης στον «Άγιο-Σπυρίδωνα και στον Άγιο Άντρέα».

Έτσι εξηγείται και τό βαφτιστικό του ποιητή: ώνομάστηκε Άντρέας άπ' την εκ-

(1) Πρβλ. Κ. Ε. Σολδάτος, όπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 72.

(2) Πρβλ. στο ίδιο μέρος, σελ. 73 κ. έ.

(3) Λογοτεχνική βιβλιοθήκη Φέξη. Άνδρέου Κάλβου, Ή Λύρα Έν Αθήναις, Έκδοτικός Οίκος Γ. Φέξη, 1911. Σελ. 3-6: πρόλογος Ί. Ζερβού.

(4) Πρβλ. Κ. Ε. Σολδάτος, σελ. 79 κ. έ. Πρόσθεσε και τη μονογραφία του *J. Partsch*, *Die Insel Korfu*. (Aus *Petersmanns Mitteilungen Gotha* 1887, σελ. 8 (Έλληνική μετάφραση από τον Π. Βεγγιάσι. Πάρτσ, Ή νήσος Κέρκυρα..., σελ. 44.—Χαρακτηριστικούς τύπους Μαντουκιώτικους έχεις, διαβαστή μου, στο διήγημα του Α. Κ. Τραυλαντώνη, «Ό Ξόλιος Πετινός», που δημοσίωσε τό περιοδικό τούτο, ή «Νέα Έστία», τόμ. Β', φυλλάδιο β' (1 του Σεφ. 1927) σελ. 600-603.

(5) Πρβλ. Κ. Ε. Σολδάτος, όπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 73 κ. έ., 78.

κλησιά του Μαντουκιού¹⁾ που σέ δαύτη ό προπάππος του ήταν έφημέριος.

Στήν Κέρκυρα²⁾ ή οίκογένεια του ποιητή, καθώς κι' οί συνονόματες της γενιές, γράφουν τδνομά τους: Κάλμπος, Κάρμπος, Κάλπος, Κάρβος, Κάλυμπος, κι' άργότερα Ιταλικά *Calbo*³⁾. «Έν Ζυκύνθω—βεβαιώνει ό Σ. Δέ Βιάζης—έν τοίς έγγραφοίς γράφεται Κάλμπος⁴⁾, Κάρβος και Ιταλιστί *Calbo*. Ο ποιητής χάριν άρμονίας έγγράφετο Κάλβος, και Ιταλιστί ότε μέν *Calvo* ότε δέ *Calvos*⁵⁾. Ός τόσο ό Ποιητής αναφέρεται και μέ τό παράνομα Κάλβας. Έτσι σ' ένα σύντομο δοκίμιο σκετικό μέ τήν Νεοελληνική φιλολογία, που τδγραψε ό πολυγράφος γιατροφιλόσοφος Ίωσήφ Δέ Κιγάλλας, διαβάζουμε «Κάλβας, Έπτανήσιος. Έξέδωκε ποιήματά τίνα, έν Γενεύη, 1824, και έν Παρισίοις, 1826.»⁶⁾

Τό παράδοξο είναι, ότι ό πολυγράφος γιατροφιλόσοφος Διχάζι, όπως έλεγαν οί άρχαίοι, τόν ποιητή. Γιατί στην Ίδια σελίδα⁷⁾, που μνημονεύεται ό Κάλβος, διαβάζουμε: «Κάλβος Α. Ίωαννίδης⁸⁾. Μετέφρασεν έκ του άγγλικού εις τήν καθ' ήμάς κοινήν διάλεκτον βιβλίον τι τών δημοσίων προσευχών και τής ύπηρεσίας τών Μυστηρίων, και άλλων Έκκλησιαστικών θεσμών και τελετών, τής Άγγλικής Έκκλησίας, έν Λονδίνω.»⁹⁾ Μήπως τό Κάλβας είναι άπλό τυπογραφικό λάθος, που γι' αυτό δέν είναι καθόλου *δοσίλογος* ό καλός Ίωσήφ Δέ Κιγάλλας;

Στή Γερμανική βιβλιογραφία ό ποιητής γράφεται και *Kalvos*¹⁰⁾ αλλά πδ συχνά

στή Γερμανική βιβλιογραφία είναι ή γραφή *Kalvos*.

Σέ κάτι γράμματα, σκετικά μέ τις φιλολογικές δουλειές του Κάλβου στην Έλβετία¹⁾, τ' όνομα του ποιητή διαβάζουμε ζαβά: *Acalbo*, που δέν είναι τίποτε άλλο παρά *A. Calbo*.

2.—Οί γονιοί του ποιητή Άντρέα Κάλβου δείχτηκαν άταίριαστοι άνθρωποι κ' ή καταγωγή τους ήτανε, καθώς θα δη ό διαβαστής μου, διαφορετική.

Ό Τζανέτος Κάλμπος, ό πατέρας του ποιητή, γεννήθηκε στό Μαντούκι στά 1767, Όχτώβρη μήνα, στην 21· ήτανε έχτος γυιός του Νικόλα Κάλμπου και τής γυναίκας του Παρασκευής, κόρης του Γιάννη Χρυσοβίτσάνου¹⁾, που καθώς φαίνεται κρατούσε από τής Βόνιτσας τή Χρυσοβίτσα, που σκετιζεται μέ τό περίφημο τής Παναγιάς μας τό εικόνισμα, που τάχατες Ιστορήσε ό άπόστολος Λουκάς²⁾. Ήτανε είκοσιτριών χρονών καλληκάρι ό πατέρας του ποιητή, όταν στά 1790 ήλθε στην Ζάκυθο, όντας άνθυπολογαγός του Βενετσιάνικου στρατού· πολύ νέος θα κατατάχτηκε στό στρατό μιστοφόρος, μέ δική του θέληση. Δέν έπήγε τότε, στά 1790, στην Ζάκυθο για χαροκόπι ό Τζανέτος Κάλβος, αλλά σταλμένος από τήν ύπηρεσία του για στρατιωτικά ζητήματα³⁾.

Έκει στό πεντάκαλο νησί, που κράζεται κι' «Άνθος τής Ανατολής», τυχερό ήτανε στον άξιωματικό του Βενετσιάνικου μιστοφορικού στρατού νά γνωρίση τήν κόρη, που χάρισε στό γένος μας έναν άπ' τούς μεγαλύτερους ποιητές του.

Ή μητέρα του Άντρέα Κάλβου ήτανε Ζακυθηνή· μέ τό βαπτιστικό της όνομα λεγότανε Άντρεανή⁴⁾ (στά χαρτιά μνημονεύεται: Άν-

Έλλάδος», έθνικά και άλλα, τά μέν τυπωμένα, τά δέ άτύπωτα. Μέ προλεγόμενα και σημειώσεις έκδοθέντα... Neugriechische Poesieen ungedruckte und gedruckte, mit Einleitung und sowohl Sach- als Wort-Erklärungen. Λειψία 1933, σελ. 59. Το ό ίδιου, Neugriechische Anthologie. Original und Übersetzung. Τόμ. Α'. Λειψία 1847, σελ. 95, 173. Το ό ίδιου, Neugriechische Christomathie.

(1) Δέν είναι ό ίδιος μέ τό βιβλιογράφο Ίωάννη Ίερέα Χρυσιβιτζάνον, πρβλ Σ. Π. Λάμπρος, «Νέος Έλληνομνήμων», Τόμ. Ε' (1908) σελ. 314.

(2) Διάβασε, άν θέλεις, τήν «Περιγραφή τής άγίας εικόνας τής Χρυσιβιτζής», που έγγραψε ό έπίσκοπος Παραμυθίας και Βουθρωτού Παΐσιος ό Δέμαρος, (πρόχειρα στού Σ. Π. Λάμπρου τό «Νέον Έλληνομνήμονα», τόμ. ζ, 1909, σελ. 52—57).

(3) Πρβλ Κ. Ε. Σολδάτου, όπου σημειώθηκε παραπάνω σελ. 80.—Ό Παΐσιος Δέμαρος, που κρατούσε από τό Θιάκι, όταν ήταν άκόμη διάκος, στάθηκε στά 1738—1748 δάσκαλος στην Άθήνα. Κι' ό άνιψιός του Ίωαννίδης Δέμαρος, έκαμε δάσκαλος στά Γιάννενα, στην σχολή του Γκιούμα, στά 1784 (κατά τόν Ί. Βελούδον, Έλληνων Όρθοδόξων άποικία έν Βενετία. 1872, σελ. 180, 182).

(4) Προφορική ανακοίνωση του πολιτευτή και του θαυμαστή του Κάλβου, Νατάλε Δομενιγίνη. Σκέφου τό ταίριασμα, που παρουσιάζουν τά δύο βαπτιστικά: Άντρεανή, ή μάνα, Άντρέας, ό γυιός. Για τό θηλυκό βαπτιστικό Άντρεανή κοίταζε κι' όσα σημειώνει ό μακαρίτης ΆΜπούτουρας, Τά νεοελληνικά κύρια όνόματα Ιστορικώς και γλωσσικώς έρμηνευμένα. Άθήνα 1912, σελ. 56, 117.

(1) Πρβλ. και παρακάτω, σελ. 1226 β, ύποσημ. 1.

(2) Πρβλ. Σ. Δ. Βιάζης, στο περίδικό «Άκρίτας», όπου σημειώθηκε παραπάνω, σ. 282 Κ. Ε. Σολδάτος, όπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 77 (στη σελ. 80 αναφέρεται και τοποθεσία Κάλμπας ή Κάλβος στο χωριό τής Κέρκυρας Πετρουλάδες, όπου ένας μεγάλος θεός του ποιητή, ό Γερόλυμος Κάλμπος, φεύγοντας από τό Μαντούκι, είχεν έγκατασταθή). Για τήν κατάληξη: —άϊκα στα τοπωνυμικά δέν ξεχωριστά τή γενική μελέτη του καθηγητή Κ. Άμαντου, *Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen*. Διδαχτορική διατριβή. Μόναχο 103, σ. 58—60.

(3) Διόρθωση τό τυπογραφικό λάθος του περιοδικού «Άκρίτας» (πρβλ. ύποσημ. 1, 2), «γράφοντας τό σωστό: *Calbo* αντί του στραβού *Calbo*».

(4) Πρβλ. παρακάτω.

(5) Κι' άλλα τυπογραφικά λάθη διόρθωση σιωπηλά στο παραπάνω κομμάτι του «Άκρίτα», επίσης παρακάτω και σ' άλλα κομμάτια του ίδιου περιοδικού.

(6) «Σχεδίασμα κατόπτρου τής Νεοελλην. Φιλολογίας, ήτοι όνομαστικός κατάλογος τών νεωτέρων Έλλήνων Συγγραφέων τε και Μεταφραστών (δηλ. από του 1550 μέχρι τέλους του 1838 όπου σημειούνται και οι νεοελληνιστί συγγραφάντες άλλογενείς από του Κ. Δρ Ίωσήφ Δέ—Κιγάλλας. Έν Έρμουπόλει έκ τής τυπογραφίας Γεωργίου Πολυμέρη. 1846», σελ. 42, άριθ. 233.

(7) Άριθ. 232.

(8) Ίωαννίδης (= του Ίωαννου υιός) έτσι ύπογράφεται συχνά ό ποιητής, πρβλ. και Ν. Τωμάδης, στο περιοδικό «Έλληνικά», τόμ. 1' (1938) σελ. 42, ύποσημ. 80.

(9) Πρβλ. παρακάτω.

(10) Πρβλ. π.χ. Theodor Kind, «Τραγώδια τής νέας

δριάνα, Ἀδριανή, Ἀνδριανή καὶ Ἀνδριανούλα'). Ἀπὸ τὸν πατέρα της, ποὺ λεγότανε Νικόλας, ἡ μητέρα τοῦ ποιητῆ κρατοῦσε ἀπ' τὴν εὐγενικιά καὶ πλοῦσια τότε οἰκογένεια Ροουκά ν.η.). Κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Σ. Δέ Βιάζη *), στὰ 1791, μῆνα Γιούνη, στίς 19, παντρεύτηκε ἡ «εὐγενῆς κυρία Ἀνδριανούλα, θυγάτηρ τοῦ εὐγενεοῦς «σινιὸρ Νικολάου Ρουκάνη» τὸν Κορφιάτη «σινιὸρ Τζανέτο Κάλμπο» *). Ἀλλὰ τὸ σκετικὸ προικοσύμφωνο τῶν γονιῶν τοῦ ποιητῆ, ποὺ τύπωσε ὁ ἀγαπητὸς συνάδερφος Λεωνίδας Ζώης *), εἶναι πολλοὺς μῆνες παλιότερο· ἔχει χρονολογία: 12 Αὐγούστου 1790. Εἶδε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ὁ Ἀντρέας Κάλβος στὰ 1792, μέσα Ἀπρίλη *), βαπτίστηκε τὸν ἴδιο χρόνο, μῆνα Γιούλη, στίς 19, κ' ἦτανε τότε βυζοσταροῦδι τεσσάρων μηνῶν *). Στὰ 1794 γεννήθηκε ὁ μικρότερος ἀδερφός τοῦ ποιητῆ, βαπτίστηκε καὶ πῆρε τ' ὄνομα Νικόλας (ὅπως δηλαδὴ λεγότανε κι' ὁ μητρικός του παππούς, ποὺ ἴσως δὲ ζοῦσε, ὅταν ἐβαπτίστηκε ὁ ἔγγονός του ὁ συνονόματός του *). Στὰ 1805, μῆνα Ὀχτώβρη, στίς 10 κατὰ τὸ παλιὸ καλαντάρι, «ὁ κύριος κύρ Ἰωαννίκιος», μητροπολίτης «τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Ἰθάκης», μὲ πίσημο διαζύγιο διέλυσε τὸν ἀτυχο γάμο τῆς Ἀντριανῆς Νικόλα Ρουκέρη καὶ τοῦ Τζανέτου Κάλμπο *). Ἡ μητέρα τοῦ Ἀντρέα Κάλβου, σὲ

δεύτερο γάμο, παντρεύτηκε τὸν Κωσταντῖνο Καλέκα, Ζακυθινὸ *) μὲ παράνομα, ποὺ θυμίζει μεγάλη βυζαντινὴ οἰκογένεια *). Πέθανε ἡ μητέρα τοῦ ποιητῆ στὰ 1815, μῆνα Γιούνη, στίς 30 *). Καθὼς οἱ φίλοι τῆς Καλβικῆς τέχνης ξέρουν, στὴν ὁδὴ: «Εἰς θάνατον», ὁ ποιητῆς ἀφιέρωσε στὴ μητέρα του στίχους θερμοτάτης ἀγάπης.» *). Ἀπὸ γράμμα *), ποὺ στάλθηκε ἀπ' τὴ Quirina Moeseni Maziotti στὸ φίλο της Φώσκαλο, στὴν Ἐλβετία στίς 10 τοῦ Μάη 1816, φαίνεται, πὼς ὁ Ἀντρέας Κάλβος ἔμαθε τὸ θάνατο τῆς μητέρας του ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς μῆνες, ὅταν ἐτοιμαζότανε νὰ πάη στὴν Ἐλβετία, καλεσμένος ἐκεῖ ἀπ' τὸ δάσκαλό του καὶ φίλο τὸ Φώσκαλο. Ἀπὸ τὸ ἴδιο γράμμα τῆς Quirina Moeseni Maziotti μαθαίνουμε, πὼς ὁ Ἀντρέας Κάλβος προτοῦ φύγῃ ἀπ' τὴ Φλωρεντία γιὰ τὴν Ἐλβετία θέλησε νὰ κανονίσῃ τὰ ὀλίγα συμφέροντά του, αὐτὰ ἴσως νὰ σκετίζονταν μ' ἓν ἀμπέλι στὴ Ζάκυθο, ποὺ κληρονομήσανε τὰ δυὸ ἀδέρφια, ὁ Ἀντρέας κι' ὁ Νικόλας Κάλβος *), σύμφωνα μὲ τὴ διαθήκη τῆς μητέρας του *).

Κάποιος νεοφώτιστος Καλβολόγος θέλησε τὴ μητέρα τοῦ ποιητῆ νὰ σκετίσῃ μὲ

σημείωση) διαβάζουμε: «ἡ ρηθεῖσα κυρία Ἀνδριανὰ Ρουκάνη ποτὲ Νικολάου διαζευχθεῖσα παρὰ τοῦ ἀνδρός της Ἰωάννου Κάλμπον νὰ μὲν ἐλευθέρῃ ἀπερῆσαι ὡς βούλεται. Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ὡς ἐγκαταλείψας τὴν ἴδιαν ἀμόζυγον εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ἑρῶν κανόνων νὰ μὲν δεδεμένος καὶ κεκωλυμένος πάσης ἑτέρας νομίμου συζύγου». Κατὰ τὸ μητροπολιτικὸ διαζύγιο ἡ μητέρα τοῦ ποιητῆ ξαναπαντρεύτηκε, ὁ πατέρας του ὅμως δὲ μπορούσε νόμιμα νὰ ξαναπαντρευτῆ.

(1) Πρβλ. Α. Ζώη, Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Ζακύνθου. Τομ. Β' Ζακύνθος 1919-1934, σελ. 352 (ἐδῶ ἀναφέρονται δυὸ Ζακυθηνῆς οἰκογένειαι: Κ α λ έ γ κ α—Kalenga καὶ Κ α λ έ κ α).

(2) Θυμίσου, διαβαστῆ μου, τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχην Ἰωάννη Καλέκα (1333—1347), ἔπειτα τὸν καλόγερο τοῦ μοναστηριοῦ τῶν Δομινικανῶν (στὸ Πέρα τῆς Πόλης) Μανουήλ Κ α λ έ κ α, ποὺ πέθανε στὴ Μυτιλήνη στὰ 1410· ἔπειτα θυμίσου, διαβαστῆ μου, καὶ τὸν ὀμιλητικὸ καλόγερο Θεόφιλο Κ α λ έ κ α. Κ' οἱ τρεῖς αὐτοὶ κληρικοὶ μᾶς ἀφῆκαν καὶ θεολογικὰ συγγράμματα, οἱ δυὸ πρῶτοι παίζανε σημαντικὸ ρόλο στὴν κίνηση τῶν ἡσυχαστῶν. Πρβλ. πρόχειρα Κ. Κροουμπάχερ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας. Ἑλληνικὴ μετάφραση Γ. Σωτηριάδη. Τόμ. Α' Ἀθήνα 1897, σελ. 69, 77, 85, 197, 202, 206, 216 κ. ἐ., 314, 352 κ. ἐ.

(3) Πρβλ. Σ. Δέ Βιάζη, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 283—284.

(4) Πρβλ. καὶ τίς κρίσεις Σ. Π. Στουραῖτη, «Ὁ ποιητῆς Ἀνδρέας Κάλβος», στὸ περιοδικὸ «Ἀθηνᾶ», τόμ. ΚΖ' (1915) σελ. 295, Κωστή Π α λ α μ ᾶ, «Ὁ Κάλβος κι' ἄλλη μία φορά» («—Τὰ χρόνια μῶς καὶ τὰ χαρτιά μου», τόμ. Β', Ἀθήνα 1940) σελ. 177 κ. ἐ., 182.

(5) Κοίταξε: Opere edite postume di Ugo Foskotoi Epistolario raccolto e ordinato de P.S. Orlandidi e de H. Mager.

(6) Ἀπ' τὸ ἀρχεῖο τοῦ νοτάρη Γ. Ψημάρη τυπώνει μέρος τοῦτης τῆς διαθήκης ὁ Σ. Δέ Βιάζης, στὸ περιοδικὸ «Ἀκρίτας», τόμ. Δ', φυλλάδιο 26, 27, 28 (Ὀχτ. Νοβ.—Δεκ. 1905) σελ. 284.

(7) Πρβλ. Γ. Ζώρα, στὸ περιοδικὸ τῆς Ρώμης «Ἐπιθεώρησις Ἑλληνο—Ἰταλικῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας», τόμ. Δ' (1940) σελ. 414, ὕποσημ. Ἐδῶ κι' ἓνα παραστράτισμα: ὁ μικρότερος ἀδερφός τοῦ ποιητῆ Κάλβου λεγότανε: Νικόλας, ὄχι Δημήτρης), πρβλ. παραπάνω, σελ. 4α).

(1) Πρβλ. Σ. Δέ Βιάζη («Ἀνδρέας Κάλβος»), στὸ περιοδικὸ «Ἐβδομάς» τόμ. Ε' ἀριθ. 81 (Ἀθήνα 15 τοῦ Σεπτ. 1895) σελ. 442 «Ἀκρίτας», ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 282 κ. ἐ. «Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις» τόμ. ΙΑ (1918), σ. 451. Α. Ζώη, Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Ζακύνθου, τόμ. Α', Ζακύνθος 1901, σελ. 352. Καὶ στὰ περιοδικὰ «Ἀττικὴ Ἴρις», τόμ. Ι', ἀριθ. 22 (Ἀθήνα, 15 τοῦ Φλεβ. 1907, σελ. 235 κ. ἐ. «Μούσαι», τόμ. ΜΔ', ἀριθ. 966 (Ζακύνθος, Γιούνης, 1937) σελ. 1 κ. ἐ.

(2) Κοίταξε τὸ σκετικὸν ἀρθρον τοῦ Α. Ζώη, «Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Ζακύνθου», τόμ. Β' σελ. Πρβλ. καὶ Σ. Π. Θέοτοκη, Ἀναμνηστικὸν τεύχος τῆς Πανιωνίου Ἀναδρομικῆς Ἐκθέσεως. Μέρος Α' Ἐνετοκρατία. Κέρκυρα 1914, σελ. 38. Πρβλ. καὶ Κ. Ε. Σολδάτος, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 80 κ. ἐ.

Κατὰ τὸν Κ. Ε. Σολδάτος, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 78, 81 κ. ἐ., μῆνα Γιούλη, τοῦ 1791, ἔγινε ἡ τελετὴ τοῦ γάμου: οἱ ἐπίσημοι ἀραβῶνες γίνηκαν στίς 22 Αὐγούστου 1790. Παράνυμφος στάθηκε ὁ κόντες Καίσαρας Μεσσαλίδης.

(3) Στὸ περιοδικὸ «Ἀκρίτας», ὅπου σημειώσαμε παραπάνω, σελ. 282.

(4) Πρβλ. παραπάνω.

(5) Στὸ περιοδικὸ «Ἀττικὴ Ἴρις», ὅπου σημειώσαμε παραπάνω: «Προικοσύμφωνον ἀνέκδοτον τῶν γονεῶν τοῦ ποιητοῦ Κάλβου.» Πρβλ. καὶ Ν. Τομαδάκη, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 46 ὕποσημ. 82.

(6) Ἦτανε λοιπὸν ἔξη χρόνια μικρότερος ἀπ' τὸ Σολωμό, ποὺ γεννήθηκε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1798.

(7) Πρβλ. Σ. Δέ Βιάζη, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 283 καὶ Κ. Ε. Σολδάτος, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 81.

(8) Τὸν παλιὸ καιρὸ συνηθίζανε στὰ ἐγγόνια νὰ δίνουνε τὰ ὀνόματα τῶν παπποῦδων, μόνον ὅταν αὐτοὶ ἦσαν πεθαμένοι. Βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ Νικόλαος Ρουκάνης, ὁ παππούς τοῦ ποιητῆ, ἦτανε πεθαμένος στὰ 1805, μῆνα Ὀχτώβρη, στίς 10 (αὐτὴ ἡ χρονολογία φαίνεται ἀπ' τὸ διαζύγιο τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας τοῦ Ἀντρέα Κάλβου· πρβλ. Σ. Δέ Βιάζη, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 283).

(9) Τὸ σκετικὸν διαζύγιο (ἴδες τὴν παραπάνω ὑπο-

τὴν ἴδια οἰκογένεια Λουκάνη, τὴν ἴδια κείνη, ποὺ κρατοῦσε ἀπὸ αὐτὴ ὁ Νικόλαος Λουκάνης ¹⁾, ὁ παράξενος κατασκευστής στὴν ἀπλή γλῶσσα μιᾶς τάχατε Ὁμηρικῆς Ἰλιάδος, ποὺ γιὰ πρώτη φορά τυπώθηκε στὴ Βενετία στὰ 1526 ²⁾. Μὰ πρέπει νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἄλλη ἢ εὐγενικιά οἰκογένεια Ρουκάνη στὴ Ζάκυνθο, ποὺ ἀπὸ αὐτὴ κρατοῦσε ἡ μητέρα τοῦ Ἀντρέα Κάλβου, κι' ἄλλη ἢ οἰκογένεια Λουκάνη, ποὺ βλαστάρη της στάθηκε ὁ κατασκευαστὴς μιᾶς τάχατε Ὁμηρικῆς Ἰλιάδος. Ἡ παράδοση λέγει, ὅτι ἀπ' τὴν Κωνσταντινούπολη πῆγε ἡ οἰκογένεια Λουκάνη πρῶτα στὴν Κέρκυρα κ' ἐπειτ' ἀπὸ κεῖ στὴ Ζάκυνθο, ὅπου τὴ βρίσκουμε στὰ 1530 ³⁾· δὲν ξέρουμε ὅμως ἀν' ὁ κατασκευαστὴς τῆς τάχατε Ὁμηρικῆς Ἰλιάδος ἦταν ἀπ' τὴν Κέρκυρα ἢ ἀπ' τὴ Ζάκυνθο. Καὶ τὰ δυὸ νησιά τὸν θέλουνε γιὰ δικό τους τὸν ἀνοστό στιχοπλέκτη ⁴⁾. Ὡς τόσο τὸν ἸΕ' αἰῶνα ἀναφέρεται στὸ Μωριά ἕνας κακὸγνωμος Μωραΐτης ἀπ' τὰ μέρη τῆς Σπάρτης μετ' ὄνομα Λουκάνης. Ὁ ἱστορικὸς Φρατζῆς πολὺ σωστὰ ἐβάφτισε *Πελοποννησιοφθόρον* ⁵⁾. αὐτόνε τὸν κακὸγνωμον Μωραΐτη, γιατί κι' αὐτὸς πολὺ φταίει γιὰ τὸ σκλάβωμα τῆς ἀκρόπολης τοῦ Ἑλληνισμοῦ ⁶⁾ ἀπ' τοὺς Τούρκους. ⁷⁾ Ἴσως αὐτοῦ τοῦ

(1) Γι' αὐτόνε κοίταξε πρῶτα — πρῶτα E. Legrand, *Bibliographie hellénique*, aux XVe et XVI siècles. Τόμ. Α'. Παρίσι 1885, σελ. 188 — 192. Καὶ ἐπειτα Λ. Ζώη, *Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Ζακύνθου*, τόμ. Β', σελ. 539, ὅπου κι' ἄλλη σκετικὴ βιβλιογραφία. Σ. Π. Λάμπρο, «Νέος Ἑλληνομῆμων» τόμ. Ε'. 1908) σελ. 315. M. Vogel-V. Gardthausen, *Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance*, Λειψία 1909, σελ. 350.

(2) Μετατύπωση στὴ Βενετία στὰ 1640. Ἀνατύπωση μετ' πρόλογο τοῦ Κ. Ν. Σάθα στὴν ἔκδοσή τοῦ Ε'. Legrand, *Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néo-hellénique*, ἀρθ. 5: Ὁμήρου Ἰλιάς μεταβληθεῖσα πάλαι εἰς κοινὴν γλῶσσαν παρὰ Νικολάου τοῦ Λουκάνου. Ἀθῆναι τυπογραφεῖον Α. Κτενᾶ καὶ Σ. Οἰκονόμου 1870 (σχῆμα 80, σελ. 1Ε' + κ' ἕνα φύλλο ἄσπρο καὶ σελ. 112. τὸ βιβλίο κυκλοφορεῖ ἀτελείωτο, γιατί οἱ σελίδες 113 κ. ε. ἐκάηκαν σὲ μιὰ πυρκαγιά πάνω στὶς ταρᾶξες στὸ Παρίσι τὸ Μᾶη τοῦ 1871). Στὰ 1836 ὁ Κ. Ἀσώπιος εἶχε γνωστοποιήσει, ὅτι θὰ κάμῃ ἔκδοσιν τοῦ ἔργου τοῦ Ν. Λουκάνη μετ' πρόλογο καὶ σκόλια, μὰ δὲν τὴν ἔκαμε. Πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*. Ἀθήνα 1868, σελ. 135. E. Legrand, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω καὶ *Bibliographie hellénique... au XVIIe siècle*. Τόμ. Α', Παρίσι 1894, σελ. 408. E. Legrand — H. Pernot, *Bibliographie Ioniennne*. Παρίσι 1910, τόμ. Α', σελ. 4-5, ἀρθ. 11, σελ. 47-48, ἀρθ. 155, τόμ. Β', σελ. 583, ἀρθ. 2745.

(3) Πρβλ. Λ. Ζώη, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, τόμ. Α', σελ... Στὸ βιβλίο: «Eugène Rizo-Rangabé... Livre d'or de la noblesse Ioniennne. Volume III. Zante...» (Ἀθήνα 1927) δὲν ἀναφέρεται ἡ οἰκογένεια Ρουκάνη.

(4) Πρβλ. Λ. Ζώη, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 539.

(5) Πρβλ. τὸ ἴδιο βιβλίο καὶ τὴν ἴδια σελ.

(6) Ἐκδοσὴ Μπόννας σελ. 389 (δὲς κι' ἄλλα μέρη, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὸ Λουκάνη, σελ. 551· πρβλ. καὶ τοῦ Λαδόνικου Χαλκοκονδύλη, «Ἀποδείξεις ἱστορικῶν», ἔγδοσιν Ε. Dagkó, Βουδαπέστη 1922-1927, σελ. 170 κ. ε., 176, 203.

(7) Πρβλ. τί λέγει ὁ γεωγράφος Σερράβων: «Ἡ γὰρ Πέλοπος Ἑλλάδος ἀκρόπολις».

(8) Πρβλ. πρόχειρα W. Miller, *The Latins in*

Λουκάνη τὰ παιδιὰ ἢ ἄλλοι συγγενεῖς νὰ πῆγαν ἀπ' τὸ Μωριά στὰ Ἑπτὰ Νησιά κι' ἔγιναν ἐκεῖ κάτοικοι. Στὴν Κέρκυρα ἡ οἰκογένεια Λουκάνη εἶχε γραφτὴ προτύτερα ἀπ' τὸ 1672 στὸ χρυσὸ βιβλίο τοῦ πάγκαλου νησιοῦ ¹⁾.

Ὅπως κι' ἂν εἶναι τὰ σκετικὰ μετ' τὸ Νικόλαο Λουκάνη, αὐτὸς εἶναι ἄσκετος καὶ μετ' τὸν πατέρα καὶ μετ' τὴν μητέρα τοῦ ποιητῆ Κάλβου.

3. *Δασκάλοι καὶ μαθητὲς τοῦ Ἀντρέα Κάλβου στὴ Ζάκυνθο καὶ τὸ ἀμπέλι στὸ Ροῖδο*. Πρῶτος - ὄσο ξέρω - ὁ μακαρίτης Σ. Δε Βιάζης ²⁾, στὰ 1885, μᾶς ἐπληροφόρησε, πῶς ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς καὶ σημαντικοὺς Ζακυθηνοὺς, ποὺ μαθητέψανε κοντὰ στὸν Ἀντώνιο Μαρτελάο, ἦτανε κι' ὁ Ἀντρέας Κάλβος. Ὁ Ἀντώνιος Μαρτελάος, ξακουστὸς δάσκαλος καὶ ἱεροκήρυκας, ἂν καὶ κρατοῦσε ἀπὸ παλιὰ ἀρχοντικὴ σειρὰ, εἶχε ψυχὴ Ζακυθηνοῦ ἐπαναστατικοῦ ποπολάρου· ὄχτρος τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ τόπου του καὶ τῆς βενετσιάνικης κατοχῆς, πάντοτε φλογερὸς πατριώτης καὶ δραστήριος Φιλικός, δημοκρατικὸς καὶ φιλόγαλλος, ἤξερε νὰ φρονηματίζῃ τοὺς μαθητὲς του, ποὺ τοὺς δασκάλευε χάρισμα, καὶ σύγκαίρα ἤξερε ν' ἀνυψῶνῃ τίς μάζες μετ' ἀκρηγύματά του στὶς ἐκκλησιᾶς καὶ μετ' ἀ τραγούδια του στὶς λαϊκὲς σὺναξες ³⁾. Λόγος κρατεῖ ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια στὴ Ζάκυνθο, πῶς κι' αὐτὸς ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Σολωμός, κι' αὐτὸς ὁ Καντιάνος Ρώμας, ἂν καὶ παιδιὰ καὶ τὰ δυὸ τῆς ἀριστοκρατίας, στάθηκαν μαθητὲς τοῦ Ἀντ. Μαρτελάου· μὰ καὶ γιὰ τοὺς δυὸ αὐτοὺς ⁴⁾, ὅπως καὶ γιὰ τὸν Ἀντρέα Κάλβο, ἀκούστηκαν ἀμφιβολίες σοβαρῆς, ἂν εἶχαν τὴν τύχη νὰ μαθητέψουν κοντὰ σ' ἕνα τόσο λαμπρὸ δάσκαλο. Πῶς μποροῦσε ὁ Γιάννης Κάλμπος, ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ βενετσιάνικου στρατοῦ, νὰ στελεχῇ τὸ παιδί του τὸν Ἀντρέα στὸ σκολεῖο τοῦ Μαρτελάου; Πῶς νὰ ἐμπιστευτῇ τὸ παιδί του σ' ἕνα σημειωμένον ὄχτρο τῆς βενετσιάνικης ἀριστοκρατίας, δημοκρατικὸ καὶ θαυμαστὴ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Ναπολέοντα; Μὰ σὰν οἱ Γάλλοι καταλύσανε τὸ βενετικὸ κράτος κ' ἦρθαν καὶ στὴ

the Levant. London 1908, σελ. 429, 431, 444, καὶ προχειρότερα τὴν ἑλλ. μετάφρασιν αὐτοῦ τοῦ βιβλίου: «Ὁ ὁ (λαλίστα μὲτ' Ἰλλερ, ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι 1204-1566. Μετάφρασις Σπυρ. Π. Λάμπρο μετὰ προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων...», Ἀθήνα 1909-1910, τόμ. Β', σελ. 140, 144, 149, 162 κ. ε. Δὲς καὶ τὸ νεώτερον βιβλίο τοῦ Δ. Ζακυθηνοῦ, *Le despotat grec de Morée*. Παρίσι 1932, σελ. 325.

(1) Πρβλ. E. Legrand — H. Pernot, *Bibliographie Ioniennne*. Τόμ. Α', σελ. 60-61. Eugène Rizo-Rangabé, *Livre d'or de la noblesse Ioniennne Corfou*, Ἀθήνα 1925, σελ. 20.

(2) Στὸ περιοδικὸ τοῦ Δημ. Καμπούρογλου, «Ἐβδομάς», τόμ. Β', ἀριθ. 81 (15 Σεπτ. 1885), σελ. 442-444.

(3) Γιὰ τὸν Ἀντ. Μαρτελάο ὄσα ἔγραψε ἡ ταπεινότητά μου στὸ περιοδικὸ τοῦτο, τόμ. ΚΖ', φυλλάδιο 318 (15 τοῦ Μάρτη 1940, σελ. 340, κ. ε. Πρβλ. καὶ παρακάτω, παραγρ. 5.

(4) Γιὰ τὸ Δ. Σολωμό, βλ. Φάνη Μιχαλάκοπουλο, *Διονύσιος Σολωμός*. Ἀθήνα 1931, σελ. 124.

Ζάκυθο κι' άλλαξε ή κατάσταση στ' Άνθος της Άνατολής (1797) μπορούσε ό Γιάννης Κάλβος, πού δέν ήτανε πλέον αξιωματικός του Βενετσιάνικου στρατού, νά στείλη τόν Άντρέα του στό σκολειό του Μαρτελάου. Ός τόσο ό μακαρίτης ό Σπ. Δέ Βιάζης και στά 1906 μέ βεβαίωνε, ότι πραγματικά ό Άντρέας Κάλβος στά παιδικά του χρόνια μάθητσε κοντά στον Α. Μαρτελάο και σέ φραγκοπαπάδες ⁽¹⁾. Όπως κι' άν είναι, παιδί ό Άντρέας Κάλβος μέ συγκίνηση θ' άκουσε ν' άντηχούν τά εθνικοδημοκρατικά τραγούδια του Μαρτελάου, πού μέ δαύτα ό αξίος πατριώτης δάσκαλος και ιεροκήρυκας χαιρέτισε τούς Γάλλους στά 1797, σάν ήρθαν έλευθερωτές στη Ζάκυθο:

*Όθεν είσθε τών Έλλήνων
κόκκαλα διασπαρμένα,
παλαιά και άντρωμένα,
ώρα λάβετε πνοήν.
Στες φωνές της σάλπιγγός μου
άφ' τό μήνυμα άναστήτε
και τό Γένος μας ίδήτε
εις την πρώτην του τιμήν.
Η εξακουστή Γαλλία
δέν βαστά τη τυραννία...
παρά μ' αίματοχυσία...
άποχτά έλευθερία...*

Και πάλι θ' αναγάλλιαζε στά παιδικά του χρόνια ό Άντρέας Κάλβος άκούγοντας τούς άλλους προεπαναστατικούς στίχους του Άντ. Μαρτελάου:

*Νά ιδώ, παιδιά, νά ιδώ, τό φλάμπουρο κ' έγώ
της λευτεριάς όλοθθεν νά λάμψη νά χαρώ.
Βουνά ψηλά, λαγκάδια και βυθούς,
πηδάτε, άπερνάτε, φωνεύστε τούς έχθρους.
Ποτάμα τό αίμα τών τυράννων άς τρέξη,
την Γην μας άς βρέξη, χωρίς πόνο καρδιάς.*

Χωρίς άλλο ό Άντρέας Κάλβος στη Ζάκυθο, προτού ή μοίρα τόν άρπάξει από την πολυαγαπημένη πατρίδα για τά μαύρα κ' έρμα ξένα, είχε μάθει κάτι κ ο λ υ β ο γ ρ ά μ α τ α είτε από φραγκοπαπάδες είτε από χ α μ α ι δ ι δ α σ κ ά λ ο υ ς όρθόδοξους.

Άπό τούς συμμαθητές του Άντρέα Κάλβου ξεχώριζε ό μακαρίτης Σπ. Δέ Βιάζης, άλλονε πίσημο και πολυφημισμένο Ζακυθινό, πού κράζεται Γ ε ώ ρ γ ι ο ς Τ ε ρ τ ζ έ τ η ς. Και τά δυό αυτά Ζακυθινόπουλα, ό Άντρέας Κάλβος κι' ό Γεώργιος Τερτζέτης, κρατούσαν από δυό φιλικές οικογένειες. Ο ντετόρος Ίωάν. Τερτζέτης, θείος του πολυφημισμένου Γ. Τερτζέτη, είναι στά 1818 «έπίτροπος του έν Λιβόρνω Ίωάννου [= Τζαννέτου] Κάλβου» του πατέρα των άδελφών Άντρέα και Νικολέτου Κάλβου. Μέ τουτο τό έπίτροπικό παρουσιάστηκε ό ντετόρος Ίωάννης Τερτζέτης στό δικαστήριο, στίς 21 του

Γιούνη 1918, κ' έζήτησε από την ίδια μέρα τούς καρπούς ενός άμπελιού, πού βρίσκεται στη θέση Ρόϊδι. Τό λεγόμενο άμπέλι είχε κληρονομήσει ή Άδριανή Ροκάνη ⁽¹⁾, ή γυναίκα του Τζανέτου Κάλβου κ' έπειτα του Κωνσταντίνου Καλέκα, στα δυό της παιδιά από τόν πρώτο της γάμο, δηλαδή στα δυό άδελφια, τόν Άντρέα και τόν Νικολέτο Κ ά λ μ π ο υ ς ⁽²⁾. Όμως στη διαθήκη της ή Άδριανή Ροκάδη, πού έγινε στο Νοταριακό γραφείο του Γρ. Ψημάρη και βρίσκεται τώρα στο Δημόσιο Άρχείο του αυτού νησιού, ώριζε, πώς πρέπει τό λεγόμενο άμπέλι στο Ρόϊδο «ν ά τ ό ε χ η κ α ι γ ο δ έ ρ η τόν καρπό του ό «συμβίος» της «ό δεύτερος», δηλαδή ό Κωνσταντίνος Καλέκας, «για δυό χρόνους και έπειτα... νά περάση [τό άμπέλι] εις την έλευθέραν έξουσίαν των δυό παιδιών Άντρέα και Νικολάου άδελφια Κ ά μ π ο υ ς... τά όποια παιδιά, έπειδή εύρίσκονται εις τό Λ ι β ό ρ ν ο ν, αυτά έπειτα από την διορίαν των δυό χρόνων του εισοδήματος, θέλουν συστήσουν ένα έπίτροπον νά τό περιλαβήνη και νά κάνουν, ότι θέλουν και βούλονται» ⁽³⁾. Μά σάν πέθανε ό Κωνσταντίνος Καλέκας φαίνεται πώς τούς καρπούς του άμπελιού στο Ρόϊδο έπαιρνε ή χήρα Γιουστίνα Ίωάννου ντέ Ρώσση, τό γένος Ρουκάνη, ή θεία των άδελφών Άντρέα και Νικολέτου Κάλμπων ⁽⁴⁾. Τί ν' απέκαμε μέ τ' άμπέλι στο Ρόϊδο ⁽⁵⁾ ό έπίτροπος των λεγόμενων άδελφών, ό ντετόρος Ίωάννης Τερτζέτης:

Λόγος κλώθογυρίζει, πώς στη Ζάκυθο συμμαθητές του Άντρέα Κάλβου ήσανε κι' ό Πάνος κι' ό Γιάννης ⁽⁶⁾, τά δυό μεγαλύτερα παιδιά του Θεωράκη Κολοκοτρώνη, του γέρου του Μωριά. Μ' άστοχος φαίνεται ό λόγος τουτος, σάν παρακολουθήσουμε την Κολοκοτρωναίικη Ιστορία.

Άνάμεσα τόν Όχτώμηρη 1805 και τό Μάρτη 1806 γίνηκε ό φριχτός διωγμός των Τούρκων κατά της κλεφτουριάς του Μωριά. Τό διωγμόν αυτόν ύπεστήριξε και τό Οικουμενικό Πατριαρχείο (δμως πατριαρχεύοντας όχι ό έθνομάρτυρας Γρηγόριος ό Ε', άλλ' ό Καλλίνικος ό Μουντανιώτης), πού κυκλοφόρησε διάφορα πίσημα γράμματα κατά της κλεφτουριάς ⁽⁷⁾. Στόν ίδιο διωγμό τή μεγαλύτερη καταστροφή πάθανε οι Κολοκοτρω-

(1) Πρβλ. Α. Ζ ώ η, «Σημειώματα περί του Α. Κάλβου», όπου σημειώσαμε παραπάνω, σελ. 2-3.

(2) Στο ίδιο μέρος.

(3) Στο ίδιο μέρος. Πρβλ. και «Αφιέρωμα στον Κάλβον», σελ. 9 κ. έ., 53.

(4) Στο χωριό Ρόϊδο είχε εγκατασταθή ό Κρητικός παπάς και άγιογράφος, στα 1681 (βλ. παραπάνω, σελ. 1225). Στο ίδιο χωριό κληρονομεί ό ποιητής κι' ό άδερφός του ένα χτήμα!

(5) Γνωστός μέ τό παρανόμι Γ ε ν ν α ί ο ς († 1868).

(6) Ν ί χ ο υ Α. Β έ η (B e e s), Δημόδη άσματα Φιγαλίας (Άπόσπασμα έκ του Δελτίου της Ιστορικής και Έθνολογικής Έταιρίας της Έλλάδος). Άθήνα 1903, σελ. 237. Ε ό α γ γ έ λ ο υ Ί ω. Σ α β ρ ά μ η, «Συμβολαί εις την Ιστορίαν της Δημητσάνης». (Άνατύπωση έκ του Θ' τόμου της Έπετηρίδος Βυζαντινών Σπουδών). Άθήνα 1932, σελ. 229 κ. έ.

(1) Πρβλ. περιοδικό Δ. Γ ρ. Κ α μ π ο ύ ρ ο γ λ ο υ, «Έβδομάς», τόμ. Β', άρθ. 81 (15 του Σεφτ. 1885) σελ. 442-444.

ναῖοι· ἀπ' αὐτοὺς μόλις λίγοι σωθήκανε κι' ἀνάμεσά τους ὁ καλύτερος, ὁ Θεωδωράκης, εὐλογημένος ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ ν' ἀναδειχθῆ ὁ μεγάλος πολέμαρχος τοῦ 1821. Καταδιωγμένος ὁ Θεωδωράκης Κολοκοτρώνης ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἔφτασε ἀπὸ πολλὰ τῶν πολλῶν στὴ Μάνη, κιντύνευσε κεῖ νὰ συλληφθῆ καὶ παραδοθῆ στοὺς Τούρκους, ἀκόμη κιντύνευσε κεῖ νὰ φαρμάκωθῆ ἀπὸ παλιούς φίλους του Μανιάτες. Κ' ἐπιτέλους κρυφὰ μπαρκαρίστηκε «ἀνάμεσα Μαυροβούνι καὶ Μαραθωνήσι»⁽¹⁾ γιὰ τὸ Τσιρίγο, ὅπου ἔφτασε τὴ Μεγάλῃ Πέφτῃ (στις 29 τοῦ Μάρτη) 1806· τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ (8 τ' Ἀπρίλη) τοῦ ἴδιου χρόνου μὲ τὸ καράβι τοῦ Κεφαλλονίτη Ἀλεξαντρῆ Ραυτόπλου ἔφυγε ὁ Θεωδωράκης Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Τσιρίγο καὶ θάφτασε στὴ Ζάκυθο περίπου στὶς 10 τοῦ ἴδιου μηνᾶ⁽²⁾. Βραδύτερα κάλεσε ὁ Γέρος τοῦ Μοριά καὶ τὴν οἰκογένειά του, ποὺ ἦταν κρυμμένη στὴ Δημητσάνα, νάρθη στὴ Ζάκυθο· κ' ἦρθε κεῖ στὰ τέλη τοῦ θέρου τοῦ 1806. Τότε ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης ἦταν ἑπτὰ χρόνων, ὁ ἀδερφός του Γιάννης

δυσὸ χρόνων περίπου⁽³⁾. Μὰ τότε, στὰ 1806 ὁ Ἀντρέας Κάλβος τέσσερα τουλάχιστο χρόνια ἔλειπε ἀπὸ τὴ Ζάκυθο, βρισκότανε στὸ Λιβόρνο⁽⁴⁾. Λοιπὸν ὁ Ἀντρέας Κάλβος καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Θεωδωράκη Κολοκοτρώνη ποτέ δὲν ἦσανε συμμαθητές.

Τὰ παιδιὰ τοῦ Κολοκοτρώνη στὴ Ζάκυθο δασκάλους εἶχανε τὸν Ἀντ. Μαρτελάο⁽⁵⁾ καὶ τὸν Κεφαλονίτη Νικόλαο Καραβία⁽⁶⁾. Ὁ Πάνος († 1824) ἦτανε γιὰ τὴν ἐποχὴ του καλὰ γραμματισμένος, ἤξερε καλὰ τὴ γλῶσσα μας κ' ἤξερε καλὰ ἱταλικά καὶ μερικὰ γαλλικά, κι' ὄλα τοῦτα τὰ χροστοῦσε στοὺς Ζακυθηνοὺς δασκάλους του⁽⁷⁾. Ὁ Γιάννης = Γενναῖος ἔμαθε πολὺ λίγα γράμματα (τὸ δείχνουν καὶ τ' αὐτόγραφα του τῆς συλλογῆς Γιάννη Βλαχογιάννη).

(Ἄκολουθεῖ)

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ (Bees)

Πρόεδρος τῆς Τάξης Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

(1) = Γόθειον.

(2) Γ. Τερτσέτη, Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς... Ἀθήνα, 1846, σελ. 16 κ.ε... Νίκου Α. Βέη, (Bees), Δημῶδη ἔσοδα Φιγαλίας, σελ. 233 κ.ε. Τάκη Κανδηλώρου, Ἡ Γορτυνία, ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, Πάτρα, 1898, σελ. 282 κ.ε., τοῦ ἴδιου, Ὁ ἀρματωλισμὸς τῆς Πελοποννήσου 1500-1821. Ἀθήνα 1924, σελ. 161 κ.ε 321 - 347. Εὐγ. Ίω. Σαβράμη, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 227 κ.ε. Γιάννη Βλαχογιάννη, Κλέφτες τοῦ Μοριά. Ἀθήνα 1935, σελ. 161. Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἡ παρά τὴν Δημητσάνην Μονὴ Παναγίας τῆς Αἰμιλοῦς. Ἀθήνα 1944, σελ. 38 - 48.

(3) Πρβλ. Μιχαήλ Οἰκονόμου, Ἱστορικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας ἢ ὁ ἱερός τῶν Ἑλλήνων Ἄγων. Ἀθήνα 1873, σελ. 54. Τάκη Κανδηλώρου, Ὁ ἀρματωλισμὸς τῆς Πελοποννήσου, σελ. 347.

(4) Κοίταξε παραγρ. 4.

(5) Πρβλ. Τάκη Κανδηλώρου, ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. 347.

(6) Πρβλ. [Γ. Τερτσέτη], ὅπου σημειώθηκε παραπάνω, σελ. λγ' (τὸ ἐπιστόδιο, ποὺ ἀναφέρεται δῶ, ἔγινε, δταν ἐπῆγε ὁ Θ. Κολοκοτρώνης στὸ σκολεῖο τοῦ Νικόλαου Καλύβα γιὰ νὰ ἰδῆ πὼς πάνε τὰ παιδιὰ του στὰ γράμματα).

(7) Πρβλ. ὅσα γράφει καὶ ὁ Φ. Χρυσανθόπουλος ἢ Φωτάκος, Βίοι Πελοποννησίων ἀνδρῶν, Ἀθήνα 1888, σελ. 182-3. Ὡς τόσο δὲν εἶναι σωστό, πὼς ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης ἐσπούδασε στὴν Ἀκαδημία τῆς Κερκύρας.

JOHN KEATS

Ω Δ Η

ΣΕ ΜΙΑ ΥΔΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ᾠδὴ Νύμφῃ ἀκόμα ἀνέγγιχτῃ, τῆς ἡσυχίας παρθένῃ,
Θεὸ παιδί καὶ τῆς σιωπῆς καὶ τοῦ ἀργόπλοου χρόνου,
ᾠδὴ ὕδρια ἀρχαία καὶ ἱστορικὴ, ποὺ κάλιο νὰ ἱστορήσεις,
Ἀπὸ τὴ ρίμα μου, μπορεῖς, ἕνα ἀνθισμένο μῦθο:
Ποιὸς θρούλος χρυσοφύλλωτος σοῦ τριγυρνᾷ τὴν ὄψη,
Ἀπὸ Θεοῦς ἢ ἀπὸ θνητῶν, ἢ κι' ἀπ' τοὺς δυσὸ φτιαγμένος,
Πάνω στὰ Τέμπη ἢ σὲς βαθιὲς τῆς Ἀρκαδίας κοιλάδες;
Τί ἀνθρώποι ἢ τί Θεοὶ εἶν' αὐτοί; τί ἀγέρωχες παρθένες;
Καὶ τί τρελό κυνηγητό; τί ἀγῶνας νὰ γλυτώσουν;
Τί αὐλοὶ καὶ τύμπανα; καὶ ποιά ἔκστασις ἀγρία γύρω;

Οἱ μελωδίες ποὺ ἀκούγονται ἂν γλυκὲς, πὶδ γλυκὲς εἶναι
Ὅσες ἀνήκουστες. Γι' αὐτό, αὐλοὶ ἀπαλόηχοι συνεχίστε,